

jenju dejanja. Skladatelj se ni ognil tradicionalnim prizorom, kot je na primer Cezarjev triumf. Učinkujejo šablonsko, toda ne zgrešijo vtisa pri občinstvu in zaokrožijo realistični prikaz, kakršnega si je avtor izbral. Švara je sam vodil glasbeni del vprizoritve in je skupno z režiserjem Debevцем in sopranistko Heybalovo v glavni vlogi uspel, doseči za svoje pomembno delo prodoren uspeh.

Glasbena sezona 1939-40 je pokazala porast solističnih, instrumentalnih in orkestralnih koncertov nasproti zgolj zborovskim. Omeniti je treba na tem mestu, da je aprila polagalo pevsko društvo Krakovo-Trnovo račun o svojem delu. Na cerkvenem koncertu »Ljubljanskega Zvona« v maju mesecu je sodeloval z resnim prizadevanjem in večšo igro kot solo-organist g. Rančigaj. Akademija v prid »zimski pomoči« (26. aprila!) je s svojim raznolikim sporedom privabila polno občinstva v Unionsko dvorano. Izvrsten je bil obisk produkcije glasbene akademije in glasbene srednje šole; na eni izmed njih je doživela ugodno izvedbo Dvořakova kantata »Stabat Mater« (dirigent dr. Švara).

Priljubljena Bizetova opera »Carmen« je v skrbno pripravljenih izvedbah ogrela poslušalstvo s svojimi mičnimi melodijami in vžigajočim ritmom. Številna gostovanja v opernem gledališču (Gjungjenac, Leventova, Karlovčeva, Laboševa, Gostič) so dala publiki priliko, primerjati pevske spretnosti in zrelosti že izvežbanih pevcev-umetnikov med seboj. Pevska tekma neizšolanih glasov konec junija pa je pokazala ogromno zanimanje tako po številu prijavljenih tekmovalcev kot po množici prisotnega občinstva.

Razveseljiv pojav letošnje glasbene sezone je obenem porast koncertnih in opernih obiskovalcev. Večina prireditev je bila bolj kot kdaj poprej obiskana. Zdi se, kot da se naš človek v teh resnih časih tesneje oprijema vsega kulturnega življenja, porojenega iz lastnega prizadevanja. Podkrepjena zavest, kolike vrednosti je to kulturno življenje, je morda vendarle svetel utrinek v današnjih, kulturi neprijaznih okolnostih.

POGLAVJA IZ FILOZOFIJE

(Po M. Mitinu.)

VLADO KERSNIK

» — — — tam, kjer preneha spekulacija, t. j. na pragu realnega življenja, tam se začne realna pozitivna znanost, ki prikazuje praktično dejavnost in praktični razvojni proces ljudi. Izginjajo fraze o zavesti, njihovo mesto pa mora zasesti realno znanje. Ko se začne s prikazovanjem resničnosti, izgubi samostojna filozofija svoj *raison d'être*. Na njeno mesto more stopiti v najboljšem primeru sumiranje najbolj splošnih rezultatov, ki so abstrakcije zgodovinskega razvoja ljudi.« (Arhiv Marxa in Engelsa)

Materialnost sveta in oblike obstajanja materije

Osnovno modroslovno vprašanje je vprašanje o odnosu med objektom in subjektom, med zunanjim svetom, naravo in mišljenjem, med materijo in duhom. To je vprašanje, katera izmed teh dveh prvin sveta in narode je

prvotna, absolutna, ki traja od vekomaj in večno, in katera je sekundarna, odvisna od prve in se poraja kot posebna oblika razvojnega procesa primarne. Z drugimi besedami povedano bi se to vprašanje glasilo: ali je svet materialen ali pa je duhovnega porekla?

Toda: ali objekt, природа, oziroma ves sklop pojavov, ki jih imenujemo zunanji svet, sploh obstoji? Ali ni vsega tega ustvarila le naša domišljija? Ne glede na to, da je moral biti človek, ki je prvi postavil tako vprašanje, že precej degeneriran, ločen od življenja, ali pa je na duši nosil kak greh in da bi se otresel vesti, si je zadal to vprašanje in ga rešil v svojo (recimo razredno) korist, torej ne glede na vse to moramo najprej dokazati, da materialni svet sploh obstoji.

Najnatančnejši in hkrati najpravilnejši odgovor nam daje človekova družbena praksa. Če n. pr. zavojiš z biciklom v kakšen mejnik, se pri tem eventualno raniš in morda še umreš na posledicah rane, pač pa ne bo mogel nihče več trditi, da si se potolkel in pobil na mejniku, ki je bil samo tvoja izmišljotina, ampak na kamnu, ki je popolnoma neodvisen od tebe in stoji še zdaj tam, čeprav tvoja fantazija ne deluje več.

Prav na isti način je tudi človekova družbena praksa dokaz za objektivni obstoj sveta, ki je neodvisen od naše zavesti — duha. Dejstvo, da se človek v svojem družbenem življenju vsak trenutek srečava z zunanjim svetom, ki ga dojema preko svojih čutnih organov; dejstvo, da stoji ta svet pred človekom kot neposlušna in često sovražna sila, s katero se mora človek krvavo boriti, tudi za ceno življenja; in slednjič dejstvo, da mora človek ne samo odstranjevati zunanje zapreke, ampak da jih tudi mora znati, umeti odstranjevati, vse to so dokazi, da zunanji svet resnično obstoji in da obstaja neodvisno, preko in mimo našega mišljenja. To pomeni, da je zunanji svet, t. j. природа, t. j. materija primarna, zavest pa da je sekundarna, odvisna od materije. Svet je potemtakem materialen, ni duhovnega porekla, pač pa je zavest materialnega porekla.

Kaj pa je materija?

Pri odgovoru je treba razlikovati filozofsko pojmovanje materije in prirodoznanstveno pojmovanje materije. Filozof preučuje materijo, kakor se dotika zavesti, spoznavanja, mišljenja, kratko in malo subjekta. Pod filozofskim pojmom materije razumevamo vse, »kar deluje na naše čutne organe, kar vzbuja občutke; materija je objektivna realnost, ki jo sprejemamo preko občutkov.« (V. I. U. — podčrtal Vl. K.) To materijo, ki obstaja izven nas in neodvisno od nas, torej sprejemamo s svojimi čutili in se v naši zavesti odraža, zrcali.

Prirodoslovec pa premišljuje o tem, kakšen je ta objektivni svet pod zornim kotom sodobnih fizikalnih znanosti. Filozof raziskuje odnos med snovjo in zavestjo, med subjektom in objektom; prirodoznanstvenik pa raziskuje ustroj snovi in karakter njene fizikalne strukture.

Materija je vse, kar je, in vse, kar je, so le različne oblike materije. Potemtakem je tudi subjekt snov, potemtakem je tudi zavest nekaj materialnega. Že zgoraj smo spoznali, da je zavest nekaj sekundarnega, da je snovnega porekla. Zdaj lahko to misel toliko razširimo, da rečemo, da je zavest lastnost visoko organizirane snovi. Ta visoko organizirana snov so človeški možgani. Razločevati snov od zavesti, oziroma zoperstavljati eno drugemu ima smisel le tedaj, kadar se zavedamo enot-

nosti snovi, kadar nam je jasno pred očmi, da je subjekt spoznavajoča, objektivni svet pa spoznavna materija, toda da kljub temu tvorita ti dve nasprotji dialektično enoto, ki se ji pravi snov sploh. Spoznavajoča materija je le ena izmed neštevilnih razvojnih oblik snovi, in je sama sebi, prav tako kakor ostali zunanji svet, predmet spoznavanja, t. j. del spoznavne materije. Zaradi te univerzalnosti materije kot dialektične celote in »neuniverzalnosti« spoznavne materije, kot delca, kot oblike snovi v sploh, morejo biti naša spoznanja le relativno resnična: z njimi ne moremo objeti vse snovi v njeni celoti; toda o tem kasneje.

Ko so konec prejšnjega stoletja odkrili elektrone itd., je med filozofi in »filozofstvujuščimi« fiziki odjeknil klic: »Snov izginja!« — Toda: »Materija izginja — pomeni, da je izginila tista meja, do katere smo do sedaj spoznali snov, naše spoznavanje gre globlje; izginjajo taka svojstva materije, ki so prej bila videti absolutna, nespremenljiva, prvonačelna (inercija, nepredirnost, masa itd.) in ki so se zdaj izkazala, da so relativna, lastna le nekaterim oblikam snovi.« (V. I. U. — podčrtal Vl. K.) Prirodnoznanstvena dognanja o lastnostih snovi se menjajo, njih vsebina, osnovna filozofska formula o objektivnosti in absolutnosti materije se pa ne menja, je prav tako objektivna in večna, kakor je objektivna in absolutna snov sama. Vsebinsko ostane, menjajo se le njene oblike. Zakaj? Zato, ker je »edina lastnost materije to, da obstaja kot objektivna realnost in to nezavisno od naše zavesti.« (V. I. U. — podčrtal Vl. K.) S tem pa seveda ni rečeno, da materija nima vseh do sedaj znanih fizikalnih svojstev. Snov vse te lastnosti ima, toda priznavati kopo mehaničnih lastnosti, ki jih ima, še ne pomeni priznavati materijo. Priznavati materijo ne pomeni priznavati, da mora biti nujno težka, da mora imeti mehanično maso itd. Snov nima samo teh lastnosti, ki so lastne in značilne samo za nekatere oblike snovi.

Kakor človek na svoj način živi, na neki poseben način obstaja, funkcionira, tako ima tudi materija svoj način obstajanja. Ta način je gibanje. »Materija brez gibanja je prav tak nesmisel, kakor gibanje brez materije,« »gibanje je eksistenčna oblika materije.« (Engels). Svet je »gibajoča se materija, svet je materialno gibanje.« Materija je samo v gibanju materija, t. j. snov je samo v gibanju večna in objektivna realnost. Tudi človeka si ne moremo zamišljati izven njegovega svojkega načina obstajanja, izven tega načina ni več človek, samo in izključno v tem načinu more človek obstajati. Gibanje pri snovi je to, kar pri človeku delo, hrana, misel. Ne smemo pa si gibanja snovi predstavljati mehanično, kot enostavno premeščanje snovnih delcev. »— — gibanje snovi je prav tako toplota in svetloba, električna in magnetska napetost, oksidacija in redukcija, življenje in slednjič zavest.« (Engels) V tem neprestanem in raznolikem gibanju materija neprestano, večno traja, prav tako kakor se večno, nenehno vrti. Materialno gibanje je samogibanje; materija je večna, eksistira kot gibanje, je primarna, zategadelj je ni mogel nihče pognati v gibanje, ampak se giba sama od sebe, ker bi sicer niti obstajati ne mogla. To potrjuje tudi fizikalni nauk o nenehnem gibanju elektronov. Vprašanje, kdo je materijo prvi zagibal, vprašanje o prvem sunku, je prav tako jalovo in nesmiselno, kakor vprašanje, ali bomo na sodni dan vstali oblečeni ali nagi.

Torej ni, ni bilo in ne more biti nikakršnega absolutnega mirovanja, kakor ne more nastopiti doba, ko bi materija začasno izginila. V absolutnem

»nemirovanju« materije pa moremo opaziti relativna mirovanja. Relativno, delno mirovanje je eden izmed momentov samogibanja snovi, je delni slučaj gibanja, kakor je pri človeku spanje relativno mirovanje v sklopu človekovega življenja, ki je absolutno gibanje. Še več! »Možnost relativnega mirovanja teles, možnost ravnovesij je bistveni pogoj diferenciranja materije in torej tudi življenja.« (Engels)

Ne moremo pa govoriti o materiji na splošno niti ne o gibanju na splošno, ampak moramo imeti pred očmi vedno njihove konkretne oblike. Poznamo samo različne oblike materije in gibanja. »Besedi gibanje in snov, to so samo kratice, s katerimi označujemo po splošnih lastnostih različne konkretne čutne stvari.« (Engels) Če govorimo o človeku, si ne predstavljamo človeka na splošno, ampak popolnoma stvarnega človeka, kot odraz celokupnosti družbenih odnosov, kot zgodovinsko in razvojno konkretno stvar. Ne filigransko konkretno, ampak družbeno in zgodovinsko konkretno. Materije in gibanja si ne predstavljamo pod drevesom in goro, ampak v njihovih vrednostnih različnostih. Materijo si moramo predstavljati v njenem konkretnem gibanju, gibanje pa v njegovi konkretni materialnosti.

Gibajoča se materija obstaja v času in prostoru. Že gibanje samo zahteva ti dve obliki materialnega obstajanja. Prostor in čas sta neločljiva od snovi, sta njeni eksistenčni obliki. Če rečemo, da snov obstaja v prostoru, s tem ne mislimo na nekak nesnoven prostor, prazen prostor, ki ga napolnjuje snov. Materija sama je prostorna in trajajoča, snovni svet je tak svet, ki mu je notranje lastna prostornost. Prostor in čas nista nekaj nesnovnega, nista subjektivni obliki naših občutkov, ampak sta objektivna in ne obstajata izven materije, kakor tudi materija ne obstaja izven njih. »Osni obliki vsakega bivanja sta čas in prostor, in bivanje izven časa je prav takšen nesmisel, kakor čas izven bivanja.« (Engels) »Če priznavamo obstoj objektivne resničnosti, t. j. gibajočo se materijo, ki je neodvisna od nas« moramo »priznati tudi objektivno realnost časa in prostora.« (V. I. U.)

Toliko v odgovor onim zmotam, katere trdijo, da sta čas in prostor popolnoma naša subjektivna fabrikata, češ da nam naše predstave ne dajejo točnega računa o svetu, in da sta tako čas in prostor samo obliki, ki si jih je ustvaril človek v procesu odražanja sveta.

»V svetu ni ničesar razen gibajoče se materije, in gibajoča se materija se ne more drugače gibati kakor v času in prostoru. Človeške predstave o času in prostoru so relativne, toda iz teh relativnih predstav je možno sestaviti absolutno resnico, te relativne predstave gredo v svojem razvoju po liniji absolutne resnice, približujejo se ji. Spremenljivost človeških predstav o času in prostoru prav tako malo oporeka objektivni resničnosti enega in drugega, kakor spremenljivost znanstvenih dognanj o strukturi in obliki snovnega gibanja ne oporeka objektivni resničnosti zunanjega sveta.« (V. I. U.) Če obstajata čas in prostor v naših pojmih, tedaj morata tudi objektivno obstajati, ker nam dajejo naše predstave objektivno (ne absolutno) pravilno sliko sveta, kajti »človek bi se ne mogel biološko sporazumeti s sredino, če bi mu njegovi občutki ne dajali objektivno pravilne predstave o njej.« (V. I. U.)